

PATIENTSÄKERHETSBERÄTTELSE 2011 FÖR ÄLDREOMSORGENS SÄRSKILDA BOENDEN

Inledning

Patientsäkerhetslagen¹ syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvården. Vårdgivaren får ett tydligt ansvar att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete och att arbeta förebyggande för att förhindra vårdskador. Med vårdskada avses lidande, kroppslig eller psykisk skada eller sjukdom samt dödsfall som hade kunnat undvikas om adekvata åtgärder hade vidtagits vid patientens kontakt med hälso- och sjukvården.

Enligt Patientsäkerhetslagen ska vårdgivare dokumentera hur det organisatoriska ansvaret för patientsäkerhetsarbetet är fördelat inom verksamheten.

Vårdgivaren ska senast 1 mars varje år upprätta en patientsäkerhetsberättelse av vilken det ska framgå:

1. hur patientsäkerhetsarbetet har bedrivits under föregående kalenderår,
2. vilka åtgärder som har vidtagits för att öka patientsäkerheten, och
3. vilka resultat som har uppnåtts

Fördelning av ansvaret för patientsäkerhetsarbetet

Stadsdelsnämnden, som ansvarig vårdgivare, ska

- planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att kravet på god vård enligt hälso- och sjukvårdslagen² upprätthålls,
- vidta de åtgärder som behövs för att förebygga att patienter drabbas av vårdskador,
- utreda händelser i verksamheten som har medfört eller som hade kunnat medföra en vårdskada i syfte att, så långt som möjligt,
- klargöra händelseförloppet och vilka faktorer som påverkat det samt ge underlag för förbättringsåtgärder,
- ge patienterna och deras närstående möjlighet att delta i patientsäkerhetsarbetet,
- till Socialstyrelsen snarast anmäla händelser som har medfört eller hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada,
- till Socialstyrelsen snarast anmäla om det finns särskild anledning att befara att en person, som har legitimation för ett yrke inom hälso- och

¹ Patientsäkerhetslagen (SFS 2010:659)

² Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

sjukvård och som är verksam eller har varit verksam hos vårdgivaren, kan utgöra en fara för patientsäkerheten,

- snarast informera en patient om att det inträffat en händelse som medfört en vårdskada och vilka åtgärder vårdgivaren avser att vidta för att en liknande händelse inte ska inträffa igen,
- informera en patient om möjligheten att anmäla klagomål till Socialstyrelsen,
- informera en patient om möjligheten att begära ersättning enligt patientskadelagen³ eller från läkemedelsförsäkringen, och
- informera en patient om patientnämndernas arbete

Dessutom ansvarar stadsdelsnämnden enligt Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård⁴ bland annat för att det finns en verksamhetschef för hälso- och sjukvårdsverksamheten⁵ som också ges möjligheten att utföra uppgiften så att patientsäkerheten är tillfredsställande och vården av god kvalitet.

Enligt hälso- och sjukvårdslagen ska det i stadsdelens/kommunens hälso- och sjukvård finnas en sjuksköterska som har det medicinska ansvaret i verksamheten, medicinskt ansvarig sjuksköterska, MAS⁶. Stadsdelsnämnden ansvarar också för att MAS ges en organisatorisk ställning och placering som gör det möjligt att fullgöra arbetsuppgifterna.

Verksamhetschefen och MAS ska samverka och samråda i frågor som rör verksamheternas kvalitet och patientsäkerhet.

Verksamhetschefen ska

- samarbeta med MAS i patientsäkerhetsarbetet inom hälso- och sjukvården,
- ansvara för att hälso- och sjukvården är organiserad så att den tillgodoser hög patientsäkerhet,
- fastställa och dokumentera rutiner för hur det systematiska patientsäkerhetsarbetet kontinuerligt ska bedrivas för att garantera en säker vård,
- ansvara för uppföljning och analys av verksamheten så att åtgärder vidtas för att garantera en säker vård,
- upprätta en tidplan för de åtgärder som inte kan vidtas omedelbart,

---

³ Patientskadelagen (1996:799)

⁴ Socialstyrelsens föreskrift (SOSFS 2005:12) om ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvården

⁵ 29 § Hälso- och sjukvårdslagen

⁶ 24 § Hälso- och sjukvårdslagen och 7 kap. 3 § Patientsäkerhetsförordningen

- ansvara för att information till berörd patient och/eller närstående ges om inträffade händelser, åtgärder, möjlighet att anmäla och begära patient-skadeersättning samt informera om patientnämndernas verksamhet,
- ansvara för att ge patienter och närstående möjlighet att delta i patientsäkerhetsarbetet, och
- ansvara för att anmäla legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal till Socialstyrelsen om det finns skälig anledning att befara att personen i fråga kan utgöra en fara för patientsäkerheten

Verksamhetschefen kan uppdra åt befattningshavare som har tillräcklig kompetens och erfarenhet inom verksamheten, t ex enhetschefer, att fullgöra vissa enskilda ledningsuppgifter .

MAS ska

- samarbeta med verksamhetschefen i patientsäkerhetsarbetet inom hälso- och sjukvården,
- ansvara för att patienterna får en säker och ändamålsenlig hälso- och sjukvård av god kvalitet inom kommunens ansvarsområde,
- ansvara för att journaler förs i den omfattning som föreskrivs i patientdatalagen⁷
- ansvarar för att patienterna får den hälso- och sjukvård som en läkare förordnat om,
- ansvarar för att rutinerna för läkemedelshanteringen är ändamålsenliga och väl fungerande,
- ansvarar för att det finns sådana rutiner att kontakt tas med läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal när en patients tillstånd fordrar det,
- ansvarar för att beslut om att delegera ansvar för vårduppgifter är förenliga med säkerheten för patienterna,
- ansvarar för att anmälan görs till den nämnd som har ledningen av hälso- och sjukvårdsverksamheten om en patient drabbats av eller hade kunnat drabbas av en allvarlig vårdskada,
- upprätta lokala riktlinjer för att säkerställa patientsäkerheten, och
- följa upp att riktlinjerna följs

Hälso- och sjukvårdspersonalen ska medverka i det systematiska patientsäkerhetsarbetet genom att delta i

- framtagande, utprovning och vidareutveckling av rutiner och metoder för att främja patientsäkerheten,
- risk- och avvikelshantering, och
- följa riktlinjer och rutiner för att stärka patientsäkerheten

---

⁷ Patientdatalagen (2008:355)

Patientsäkerhetsarbete

Avvikelsesrapportering och avvikelshantering

Med avvikelse menas en icke förväntad händelse i verksamheten avseende hälso- och sjukvård som medfört eller skulle kunna medföra vårdskada eller risk för vårdskada för patienten.

Verksamhetschefen ansvarar för att

- upprätta lokala rutiner utifrån MAS riktlinjer för avvikelshantering,
- avvikelser hanteras, åtgärdas och följs upp enligt riktlinjer och rutiner,
- det finns rutiner för att identifiera, dokumentera och rapportera negativa händelser och tillbud,
- det finns rutiner för att fastställa och åtgärda orsakerna och följa upp vidtagna åtgärders effekt,
- det finns rutiner för att sammanställa och återföra negativa och positiva erfarenheter från avvikelshantering till verksamhetens personal och andra berörda,
- det finns rutiner för att använda erfarenheterna från avvikelshantering

MAS ansvarar för att

- upprätta lokala riktlinjer för avvikelshantering,
- snarast göra en bedömning om avvikelserna kan hanteras i det lokala avvikelssystemet eller om en anmälan enligt Lex Maria ska göras till Socialstyrelsen,
- anmäla till stadsdelsnämnden om en patient i samband med vård och behandling har drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av allvarlig vårdskada, och
- till stadsdelsnämnden redovisa antalet avvikelser tre gånger per år

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för att

- anmäla till verksamhetschef och MAS om en patient i samband med vård och behandling har drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av vårdskada,
- avvikelser rapporteras i den databaserade avvikelsemodulen i Vodok, och
- avvikelser hanteras, åtgärdas och följs upp enligt lokala riktlinjer och rutiner

Basal hygien och vårdrelaterade infektioner

Enligt hälso- och sjukvårdslagen ska hälso- och sjukvård vara av god kvalitet och god hygienisk standard. I stadsdelen finns ett avtal med Vårdhygien i Stockholms län.

Verksamhetschefen ansvarar för att

- Vårdhygiens rutiner är kända av och tillämpas av all hälso- och sjukvårdspersonal i verksamheten, och
- det finns resurser och utrustning för att personalen ska kunna arbeta i enlighet med hygienrutinerna

MAS ansvarar för att

- de senaste rutinerna från Vårdhygien alltid finns till hands i verksamheterna, och
- aktuella handlingsprogram vid smittsamma infektioner alltid finns till hands i verksamheterna

Enhetschefen ansvarar för att

- gällande hygienrutiner är kända och följs av omvårdnadspersonalen,
- utrustning finns för att personalen ska kunna arbeta i enlighet med hygienrutinerna, och
- följa upp och påminna om de rutiner som finns för att förebygga smittspridning

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för att

- känna till och följa de hygienregler som finns för att förebygga smittspridning,
- känna till och tillämpa gällande handlingsprogram vid smittsamma infektioner, och
- handleda och informera omvårdnadspersonal i frågor som rör basal hygien och förebyggande smittspridning

Omvårdnadspersonalen ansvarar för att

- känna till och tillämpa de hygienrutiner som finns för att förebygga smittspridning

Delegering

MAS ansvarar för att

- beslut för att delegera ansvar för hälso- och sjukvårdsuppgifter är förenliga med patientsäkerheten,
- utarbeta och besluta om lokala riktlinjer, och
- följa upp att riktlinjerna följs

Verksamhetschefen ansvarar för att

- MAS lokala riktlinjer är kända och används i det dagliga arbetet, och
- det finns tillräckligt med hälso- och sjukvårdspersonal för att ge en god och säker vård

Enhetschef ansvarar för att

- omvårdnadspersonal vid anställning informeras om att delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter kan ingå i arbetsuppgifterna,
- omvårdnadspersonal vid anställning har förutsättningar att efter legitimerad personals bedömning ta emot delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter, och
- registrerar de personaluppgifter som behövs i den databaserade delegeringsmodulen i Vodok som underlag för legitimerad personal

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för att

- efter kvalitetssäkrad utbildning av omvårdnadspersonal och genomfört godkänt kunskapstest besluta om delegering,
- den som tar emot en delegering har förutsättningar att fullgöra uppgiften,
- dokumentera delegeringen i den databaserade delegeringsmodulen i Vodok,
- regelbundet följa upp att delegerade uppgifter utförs på ett patientsäkert sätt, och
- ompröva och eventuellt återkalla delegeringsbeslutet när omständigheterna kräver det

Omvårdnadspersonalen ansvarar för att

- efter delegeringsutbildning och godkänt kunskapstest utföra de delegerade arbetsuppgifterna på ett patientsäkert sätt

Dokumentation

Patientjournal ska föras för varje patient vid alla vård- och omsorgsboenden och för de boende på servicehuset som är inskrivna i hemsjukvården. För de boende på servicehuset som inte är inskrivna i hemsjukvården ska en journal upprättas för att användas vid tillfällena när akuta händelser inträffar.

MAS ansvarar för att

- det finns lokala riktlinjer för dokumentation, hantering och arkivering,
- följa upp att dokumentation förs enligt lagar, föreskrifter och riktlinjer, och
- dokumentationen hanteras enligt riktlinjerna

Verksamhetschefen ansvarar för att

- se till att det finns förutsättningar för hälso- och sjukvårdspersonalen att fullgöra dokumentationsskyldigheten,
- MAS lokala riktlinjer för dokumentation, hantering och arkivering är kända och följs i verksamheten,
- hälso- och sjukvårdspersonalen har rätt kompetens för att föra patientjournaler i den omfattning som föreskrivs i patientdatalagen och i Socialstyrelsens föreskrifter, och
- det finns arbetsredskap och den tid som behövs för att kunna fullgöra dokumentationsskyldigheten

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för att

- föra patientjournal enligt riktlinjer för dokumentation, hantering och arkivering av patientjournal

Kompetens

Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård ska säkerställa att det finns

- rutiner som tillgodoser att personalen har den kompetens som krävs för att utföra arbetsuppgifterna,
- rutiner som anger personalens befogenheter, och
- planer för personalens kompetensutveckling utifrån verksamhetens behov

Verksamhetschefen ansvarar för att

- det finns tillräckligt med hälso- och sjukvårdspersonal med den kompetens som krävs för att ge en god och säker vård,
- det finns direktiv och instruktioner för att upprätthålla personalens kompetens genom utbildningsinsatser,

- det finns kompetensutvecklingsplaner, individuella och övergripande, för all personal,
- det finns rutiner för introduktion av nyanställda och personal som varit frånvarande en längre tid, och
- det finns rutiner för information och handledning/utbildning för vikarier

MAS ansvar för att

- regelbundet i samarbete med verksamhetschef/enhetschefer informera om ny lagstiftning, nya föreskrifter, lokala riktlinjer och rutiner som upprättas inom stadsdelen, och
- visa på utbildningsbehov inom hälso- och sjukvård bl.a. genom analys av inkomna avvikelser

Enhetschefen ansvarar för att

- vid anställning beakta att omvårdnadspersonal har rätt kompetens,
- upprätta lokala rutiner för hur introduktion av nyanställd personal ska ske,
- upprätta lokala rutiner för hur personal efter långtidsfrånvaro ska få nödvändig information/handledning, och
- upprätta lokala rutiner för hur vikarier ska få information/handledning

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för att

- hålla sig informerade om och tillämpa gällande författningar, riktlinjer och regler,
- hålla sig uppdaterad med den vetenskapliga utvecklingen inom vården, och
- utfärda delegeringar på ett patientsäkert sätt

Läkarkontakt/ordinationer

Landstinget ansvarar för att behovet av insatser av läkare och annan specialistkompetent personal tillgodoses. Läkare och annan personal som medverkar i vården har enligt lag personligt ansvar för hur de fullgör sina arbetsuppgifter.

MAS ansvarar för att

- det finns sådana rutiner att kontakt tas med läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal när en patients tillstånd fordrar det,
- rutinerna är kända för hälso- och sjukvårdspersonalen,
- patienten får den vård och behandling som en läkare ordinerat, och
- fortlöpande följa upp och kontrollera hur läkares ordinationer och anvisningar följs

Verksamhetschefen ansvarar för att

- att se till att organisatoriska och andra förutsättningar finns för att läkares ordinationer och anvisningar ska kunna följas

Enhetschefen ansvarar för att

- rutinerna är kända för omvårdnadspersonalen

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för att

- bedöma och ta ställning till när den enskilde patienten kan behöva vårdinsatser av läkare, och
- bevaka att de ordinationer som ges, och som ska fullgöras inom verksamheterna, utförs på ett riktigt sätt

Läkemedelshantering

En extern kvalitetsgranskning av läkemedelshanteringen genomförs årligen på samtliga äldreboenden inom stadsdelen. Kvalitetsgranskningen genomförs av farmaceut/apotekare från apoteket tillsammans med MAS och sjuksköterskan i respektive verksamhet som ansvarar för läkemedelsförrådet.

MAS ansvarar för att

- utarbeta och besluta om lokala instruktioner för läkemedelshantering,
- instruktionerna är ändamålsenliga, och
- följa upp att riktlinjerna följs i verksamheten

Verksamhetschefen ansvarar för att

- MAS lokala instruktioner är kända och används i verksamheten,
- det finns personal med den kompetens som behövs för en säker läkemedelshantering,
- utse sjuksköterska som ansvarar för läkemedelsförråd och rekvisition av läkemedel,
- utse annan sjuksköterska än den som ansvarar för läkemedelsförråd och rekvisition för kontroll av narkotikaförbrukningen, och
- avvikelser i läkemedelshanteringen rapporteras till MAS

Sjuksköterskan har det övergripande ansvaret för läkemedelshanteringen (förvaring, uttag, iordningställande och överlämnande) och ansvarar för att lagar, förordningar, föreskrifter, lokala instruktioner och rutiner som berör läkemedelshanteringen följs.

Sjuksköterskan ansvarar för att delegera vissa delar av läkemedelshanteringen på ett säkert sätt till omvårdnadspersonal efter utbildning och kunskapskontroll.

Sjuksköterskan ansvarar för att information ges till berörd personal om de föreskrifter, allmänna råd, lokala instruktioner och andra bestämmelser som rör hantering av läkemedel. Sjuksköterskan ansvarar också för att instruera och handleda omvårdnadspersonal i frågor som rör läkemedelshanteringen.

Omvårdnadspersonalen ansvarar för att

- efter utbildning och godkänd kunskapskontroll överlämna läkemedel till rätt person, vid rätt tid, på rätt sätt,
- rapportera avvikelser till sjuksköterskan, t ex om läkemedel inte givits eller om läkemedel saknas,
- rapportera till sjuksköterska om patienten, t ex inte vill ta mot läkemedlet, och
- rapportera om eventuella biverkningar till sjuksköterska, t ex om patienten är illamående, tröttare än vanligt, yr.

Medicintekniska produkter, MTP

Verksamhetschefen ansvarar för att

- upprätta lokala rutiner enligt gällande riktlinjer där ansvaret för användning av MTP och anmälningsplikten avseende olyckor och tillbud är fastställt och det framgår vem eller vilka som ansvarar för detta,
- hälso- och sjukvårdspersonal får ändamålsenlig utbildning i användning av MTP,
- MTP inventeras, registreras, märks och följs upp enligt lokal rutin,
- användningen av MTP och tillämpningen av fastställda rutiner och ansvarsfördelningar fortlöpande följs upp och säkras,
- information om MTP som myndigheterna ger ut görs tillgänglig för all personal,
- kvalitetssystemen som omfattar ovanstående punkter är dokumenterade och finns tillgängliga för Socialstyrelsen och andra myndigheter,
- omvårdnadspersonalen får utbildning i hur MTP ska användas och är kompetent att använda och hantera produkterna,
- endast säkra och medicinskt ändamålsenliga produkter används,
- produkterna är korrekt installerade och kontrollerade innan de används
- produkterna underhålls regelbundet,
- det finns bruksanvisningar och teknisk dokumentation, och
- produkter utangeras när de inte längre får användas

MAS ansvarar för att

- det finns skriftliga rutiner för användning och hantering av MTP, och

- ta emot avvikelserapporter samt göra eventuell Lex Maria- anmälan

Hälso- och sjukvårdspersonalen ansvarar för att

- arbeta enligt upprättade riktlinjer och rutiner,
- prova ut och förskriva MTP, se till att produkten är lämplig samt att omvårdnadspersonal och/eller patienten kan hantera produkten på rätt sätt,
- använda MTP för undersökning, behandling eller annan insats på ett för patienten säkert sätt,
- vidta lämpliga åtgärder för att begränsa omfattningen av skador om en olycka inträffar i samband med att MTP används,
- kontrollera funktionen hos MTP före och efter användning enligt instruktioner, och
- MTP inventeras, registreras, märks och följs upp enligt fastställda rutiner

Omvårdnadspersonalen ansvarar för att

- använda MTP enligt hälso- och sjukvårdspersonalens handledning och utbildning.

Risicanalyser

Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård skall säkerställa att det finns rutiner för att

- identifiera, analysera och bedöma riskerna i verksamheten,
- åtgärda orsakerna till riskerna, och
- göra en särskild riskbedömning vid väsentliga förändringar i verksamheten

Risicanalys ska göras vid organisationsförändringar eller då nya metoder och ny teknik ska införas. Syftet är att minska risken för felaktiga beslut som påverkar patientsäkerheten.

Riskbedömning

Riskbedömning för fall, nutrition och trycksår ska göras för enskilda patienter vid inflyttning till särskilt boende och servicehus och därefter uppdateras enligt MAS lokala riktlinjer.

Informationsöverföring och samverkan

Samverkan ska ske mellan Stockholms läns landsting och Stockholms stads vård- och omsorgsboenden enligt en Socialstyrelsens föreskrifter⁸. En överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommunerna i Stockholms län ska

---

⁸ Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2005:27) om samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård

garantera att den enskilde får den vård och behandling m.m. som hans/hennes tillstånd fordrar.

Samarbetet mellan landstinget och Stockholms stad ska utvecklas så, att nödvändiga resurser kommer den äldre till godo på bästa sätt. Den äldre ska kunna bo kvar i vård- och omsorgsboendet till livets slut. För att den äldre ska få en säker vård krävs en obruten vårdkedja och en helhetssyn.

Ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård ska säkerställa att det finns rutiner för samarbete och samverkan.

Rutinerna ska

- klargöra ansvaret för samarbetet kring och planeringen av vården av enskilda patienter avseende t ex överföring av information om enskilda patienter, och
- samverkan i vårdprocesserna inom och mellan yrkesgrupper, olika funktioner, enheter, nivåer, verksamheter och ansvarsområden samt olika vårdgivare om det inte finns hinder för detta enligt offentlighets- och sekretesslagen⁹

---

⁹ Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)